

„Tricolorul la români - înseamnă de identitate”

1

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889

ISSN-L 2734 -6889

Realitățile politice, militare, economice și sociale de pe teritoriul fostului comitat al Bihorului (1918 - 1919)

prof. Ioan Aurel Popovici

În câteva comunicări prezentate cu prilejul unor sesiuni științifice, în câteva articole publicate în presa de dinaintea anului 1998, precum și în studiile „Contribuția maselor populare din Bihor la făurirea statului național unitar român” publicat în volumul „1918 - Bihorul în epopeea unirii - Documente” - Oradea, 1978, p. 9 - 38 și în cel intitulat *Aspecte privind situația populației românești din unele comitate ale Transilvaniei și cel al Bihorului după 1 Decembrie 1918*”, publicat în „Pietre de hotar”, vol. I, Editura „Papyrus”, Oradea, 1998, p. 100 - 119, având la bază documente originale emaneate din cancelariile unor instituții ale timpului, dar și pe baza unor informații din presa timpului și a unei bibliografii selective, am încercat să prezint în mod veridic și cronologic evenimentele care au avut loc în fostul comitat al Bihorului în timpul primului război mondial. Dar niciodată n-am reușit să prezint atmosfera în care s-a desfășurat viața în acei ani și în special cea de la sfârșitul războiului mondial.

Continuarea activității de cercetare a unor noi surse documentare mi-a creat posibilitatea de a depista noi documente referitoare la această perioadă, care redau cu „fidelitatea fotografiei” atmosfera acelor vremi tulburi și tragice. Și fiindcă și în aceste vremi, ca întotdeauna în îndelungata istorie a poporului român, biserica a rămas singurul reazem de nădejde în vremuri de restriște pentru neamul nostru românesc, mă voi folosi în mod special de documentele emaneate din cancelariile instituțiilor cultului ortodox din Bihor.

Astfel, la începutul anului 1919, protopopul ortodox român al Protopopiatului Beliului, preotul Petru Șerb, într-un raport prezentat în fața Sinodului protopopesesc, descria astfel situația în care se afla populația românească din Bihor: „Crâncenul război mondial s-a sfârșit, iar cea mai mare parte a credincioșilor noștri, câți n-au murit moarte de eroi, s-au reîntors la vetrele lor. Războiul acesta a produs cele mai mari strămutări în viața popoarelor <dar> cea mai mare strămutare este aceea că fieștecare neam de aceiași limbă, cu aceleași obiceiuri, în viitor singur își va croi soarta vieții sale, neconturbat de nimenea în limba, în legea și după datinile sale. De această soartă fericită se va împărtăși și bucura și poporul nostru românesc ajuns într-o unire nedespărțită cu întreg neamul nostru Românesc”.

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

Împrejurările grele din trecut, cele mai multe independente de noi, au împiedicat înaintarea noastră spre lumină, către religiozitate, moralitate și bunăstare. Bisericele, cele mai multe avizate numai la sprijinul poporului nostru sărac, sunt slabe și rău înzestrate. Școlile, pentru care credincioșii au jertfit din greu în cea mai mare parte ani de-a rândul, sunt fără de învățători și, s-o spunem pe față, învățământul nostru școlar a fost mai mult cu numele pentru că n-a fost sprijinit și l-a împiedicat instrucțiunea impusă în două limbi și astfel nu-i de mirare că am rămas îndărătul altor popoare. Deosebit poporul nostru din acest P[rotopo]piat, cu Biserica și școala noastră strâns legate de soarta credincioșilor, care din cauza sărăciei, fiind acesta lipsit de pământ de ajuns pentru traiul vieții, este ca planta sădită în pământul slab și neudat, care umbrită de un copaciu puternic, nu poate crește, nu se dezvoltă, ci se ofilește.

2

Cu schimbarea aceasta mare de după război, la care abia de visam, dar în schimbarea căreia nu <mai> credeam, trebuie să se schimbe și viața noastră în viitor. Ba chiar de acum P[rea]veneratul Sinod trebuie să părăsim apatia și nepăsarea în care am trăit și am muncit cei mai mulți dintre noi cu puțină nădejde de bine în viitor. Trebuie să fim pătrunși fieștecare din noi de dragostea față de națiune, de biser[ică], de școală și de toate așezămintele noastre; avem dar datorința sfântă a lucra din toate puterile, fără a ne lăsa împiedicați de greutate, noi toți: preoți, învățători, inteligenți și țărani întru luminarea, moralizarea și conducerea spre bunăstare a iubitului nostru popor. Așa iubiților mei vom asigura viitorul poporului nostru și dacă vom conlucra cu toții prin exemplul de viață curată, morală și religioasă, dacă vom cerceta regulat sf[ânta] biserică, împărțându-ne cu toții cu sf[ânta] cuminecătură, <dacă> vom jertfi pentru biserică și pentru școală, <dacă> vom îndemna cu cuvântul și cu fapta pe popor, îndeosebi la creșterea cea bună în școală a fiilor săi, rândul de oameni ce ne urmează va fi binecuvântat. Biserica ne-a fost ocrotitoarea legii, a limbii noastre românești în decursul veacurilor și fără de ea am fi pierit ca națiune; s-o sprijinim dar împreună cu școala pentru că numai așa vom putea asigura viitorul națiunii noastre mult iubite ajunsă la viața nouă.¹

La începutul anului 1919, cu prilejul analizării situației în care se afla Biserica ortodoxă română din comitatul Bihor la sfârșitul anului 1918, raportorul² sublinia schimbările în modul de gândire a românului la sfârșitul războiului, arătând că „În toamna anului 1918 s-a pus capăt războiului mondial. Fără să putem prevedea sfârșitul acestui groaznic măcel, în raportul nostru din anul trecut subliniam câteva constatări generale cu privire la decăderea sufletească a omului și la însălbătăcirea moravurilor publice ce se va semnala pe seama acestui război. Terminând aceste reflexiuni relevam faptul că – sublinia raportorul – că și credincioșii bisericii noastre au să se reîntoarcă de pe câmpurile de luptă cu-n nou capital de idei și sentimente, cu o nouă fizionomie sufletească. Și ne exprimam temerea că influențele spirituale ale atmosferei morale create de război vor corupe sufletul poporului nostru și-l vor înstrăina de așezămintele sale bisericești. Și iată, primejdia pe care o întrezăream, îndată după încetarea războiului, s-a prefăcut în dureroasă realitate.

Raportorul scotea în evidență faptul că cel dintâi „gest politic” prin care s-a manifestat noua ideologie, ivită după război, a celor reîntorși de pe fronturi, a fost „proclamarea suveranității poporului și declararea luptei de clasă contra intelectualilor de toate categoriile”.

Prima acțiune socială pornită după război a fost îndreptată împotriva „averii și a privilegiilor celor cu o pozițiune materială mai bună”. În această luptă de emancipare, „orbit de furia primelor succese”, poporul n-a mai făcut distincția între domnul de pământ, bogătaș, comerciant și notar, dar chiar și pe

¹ Episcopia Ortodoxă Română a Oradei, Bihorului și Sălajului, fond Consistoriul ortodox român Oradea, act nr. 418/919, p. 1 – 2.

² Raportorul nu era altul decât vicarul episcopal Roman Ciorogariu, viitorul episcop al Episcopiei Ortodoxe Române a Bihorului, reînființată după 225 ani de la încetarea activității.

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

3 preotul lui, care i-a ocrotit familia în timpul războiului. În oricare dintre aceștia, cel întors de pe fronturi vedea pe asupritorul, pe privilegiatul, pe înstăritul din sudoarea „zilierilor săraci”. În felul acesta s-a întâmplat în primul rând cu neguțătorii evrei de la sate, dar și cu notarii, care în timpul războiului au abuzat de poziția și puterea lor economică și politică, iar acum au fost alungați din sate.³ N-au fost scutiți de șicanări și amenințări nici preoții, iar în unele locuri chiar și ei au fost alungați din comune. În localitățile unde credincioșii Bisericii ortodoxe trăiau amestecați cu alte naționalități „viața religioasă a decăzut cu totul”. Tinerii reîntorși din război cu sufletul „infectat de microbii unui pseudo-socialism, rău înțeles și rău aplicat”, au început a răsturna toată ordinea morală de la sate. Au început a ignora biserica și pe slujitorii ei, au desconsiderat taina cununiei bisericești, trăind în concubinaj, a insulta chiar pe preot și pe învățător. Doar cei mai bătrâni și bolnavi mai frecventează biserica și mai cheamă acasă pe preot atunci când sunt gravi bolnavi. Vicarul episcopal Roman Ciorogariu sublinia faptul că „ținuta aceasta neobișnuit de dușmănoasă, pășirea aceasta de-a dreptul revoluționară a poporului față de preot și de așezămintele lui străbune este un fenomen, care trebuie să ne trezească tot interesul și toată îngrijorarea.”⁴ Tot el concluzionează faptul că este incontestabil, că acest fenomen își are izvorul în „spiritul timpului ce străbatem, în noua organizare socială ce se plămădește la urma războiului”. Dar trebuie avut în vedere și faptul că fenomenul poate lua, azi-mâine, un caracter de cangrenă generală, cu consecințe mult mai grave pentru biserică.⁵

Episcopul ortodox român al Aradului, Ioan I. Papp, în pastorală trimisă tuturor protopopiatelor din cadrul Consistoriului ortodox român Oradea, cu prilejul sărbătoririi „Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos” făcea cunoscut tuturor credincioșilor ortodocși că este fără de pereche marea bucurie „de prăznuire a nașterii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos... o dată cu încetarea luptei sângeroase de patru ani și mai bine, care a doborât fără milă și a rănit fără cruțare zeci și sute de mii de bărbați, tot atâția pomi nobili și roditori din grădina vieții neamului nostru românesc.”⁶ Dar de o deosebită bucurie și însemnătate este această mărită și sfântă zi – sublinia prelatul mai sus amintit – pentru că dat ne este să vedem cu ochii și să simțim cu inima, că după „atâtea veacuri de restriște, de asuprire și împilare a tot ce a fost românesc, a venit vremea de a ne uni cu România sub unul și același păstoriu.”⁷

Referindu-se la situația naționalităților din statul ungar și în special la starea neamului românesc, care deși majoritar în Transilvania, din stăpân a ajuns slugă în moștenirea părintească și fiind lipsit de „autonomia limbii sale materne”, a fost împiedicat în exercitarea dreptului său de afirmare, simțindu-se ca sub apăsarea unui teasc. Episcopul Ioan I. Papp sublinia faptul că apăsarea acestui teasc au simțit-o într-o mai mare sau mai mică măsură, și celelalte neamuri a căror limbă maternă n-a fost cea maghiară. Dar povara acestei apăsări a simțit-o mai mult neamul românesc, care s-a trezit din amorțire și „a participat la viața națională în deceniile zorilor de libertate urmate după anul 1848, deci atunci când graiul românesc răsuna liber în adunările comitatense cu populație română în majoritate și când intonarea imnului nostru poporal, îmbrăcarea portului și folosirea peste tot a insignelor noastre, moștenite de la strămoși deodată cu limba – erau considerate de toată lumea din afară în mod

³ Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului, fond Consistoriul ortodox român Oradea, act nr. 406/B/1909 (indice vechi: III – 45 – 919), p. 1 – 2.

⁴ Idem, p. 3 – 5.

⁵ Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului, fond Consistoriul ortodox român Oradea, act nr. 406/B (indice vechi: III – 45 – 919), p. 5.

⁶ Idem, act nr. 4430/1918, p. 1.

⁷ Ibidem.

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

sistematic...manifestarea nevinovată a ființei noastre de români fără nici un scop ascuns ori cuget rezervat, cum ni s-a imputat în deceniile ulterioare din anumite părți cu tendințe de răzvrătire.”⁸

Unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România în anul 1918, eliberarea Transilvaniei de sub ocupația trupelor ungurești și împingerea lor dincolo de Tisa în primăvara – vara anului 1919, unirea Banatului în anul 1919 cu România, eforturile făcute de România în anii următori pentru consolidarea statului național unitar român și recunoașterea lui internațională, participarea la elaborarea tratatelor de pace și a celorlalte acorduri internaționale legate de acestea, sunt în permanență prezente în documentele vremii.

4

Astfel, cu toate că la data de 20 aprilie/3 mai 1919 Oradea și Bihorul au fost eliberate de sub ocupația trupelor ungurești, pe teritoriul Bihorului „rămășițele” statului ungar implantate în diverse structuri, la cererea foștilor stăpânitori, desfășurau activități complexe de sabotare a actului unirii, de răspândire a unor zvonuri alarmiste, de amenințare a conducătorilor românilor (primari, funcționari, învățători, preoți ș.a.) și chiar prin solicitări directe adresate populației românești să nu acorde sprijin Armatei Române și noilor autorități, deoarece nu peste mult timp Transilvania va fi din nou a Ungariei.

În Raportul general prezentat în adunarea generală a oficiului protopopesc ortodox român al Beiușului, referindu-se la starea generală din anul 1919 de pe teritoriul Protopopiatului Beiușului, se sublinia faptul că „anul 1919 a fost un an de cele mai cumplite încercări, dar totodată și un an, care înregistrează cele mai înălțătoare pagini pentru viața noastră națională și bisericească. În lunile prime ale anului s-a înstăpânit și aici dictatura proletară și comunismul cel mai sălbatic. Și contra cui era îndreptat mai cu înverșunare? Contra Bisericii ortodoxe, știind că persecutând biserica ne va slăbi puterile și voința de muncă. Comunismul a declarat biserica de instituție privată, preoților li s-a retras ajutorul din partea statului, iar catehizația și creșterea religioasă morală a fost scoasă din școală...Predici nu mai puteau ține, fiind preoții puși sub pază și din tot cuvântul <rostit> li se face acuză <ca fiind> în contra statului comunist.”

Nu mult după aceasta au amuțit și clopotele ce ne-au mai rămas la biserici, iar bieții creștini veneau la sfânta slujbă mai mult pe furiș și cu groaza în spate. Dar paharul amărăciunii nu s-a umplut cu atât. Văzurăm preoți destituiți, purtați în lanțuri și alții condamnați la moarte. Averea la mulți este confiscată, iar la alții, care erau în drumul pe unde se retrăgea armata roșie, li s-a distrus totul...Și așa în postul mare bisericile au rămas aproape goale, păstorii risipiți, iar turma împrăștiată...

Durerea noastră a avut sfârșit numai la 18 aprilie 1919, când dinspre Vașcău se auzeau tot mai întezit bubuiturile de tunuri ale Armatei Române și nu peste mult, în ziua de 19 aprilie, am fost eliberați pentru totdeauna de robia seculară și de urgia comunistă. Această eliberare o putem mulțumi Regimentului „Horea”, care este Regimentul Beiușului și Regimentului 9 vânători. Ambele ne-au dat libertatea, viața și ne-au încorporat la România Mare.

„Să mulțumim lui Dumnezeu pentru mila avută față de noi și M[ajestății] Sale Regelui Ferdinand I, care și-a trimis glorioasele sale armate.”⁹

De asemenea, vicarul episcopal ortodox român Roman Ciorogariu, în raportul general prezentat în adunarea plenară a sinodului Consistoriului ortodox român din Oradea, analizând și prezentând situația de pe teritoriul Consistoriului orădean în cursul „anului solar1919”, sublinia faptul că pe

⁸ Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului, fond Consistoriul ortodox român Oradea, act nr. 4430/1918, p. 3.

⁹ Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului, fond Consistoriul ortodox român Oradea, act nr. 577/Pl/1920, p. 1.

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

teritoriul acestuia, în primele patru luni ale anului au fost „zile de cea mai grea încercare pentru biserica noastră...”. Atunci „s-a dezlănțuit toată furia foștilor stăpâni de ieri asupra conducătorilor turmei noastre de care urmau să fie dezmoșteniți. Speranțele deșteptate de Adunarea Națională din Alba Iulia au trebuit să treacă prin calvar spre a ajunge ziua învierii: Altare părăsite și preoți fugari prin desișul codrilor simbolizau groaza momentului.” Dar nu s-a umplut paharul suferințelor. „Asupra celui batjocorit trebuia adusă și sentința de moarte, sentință pe care a adus-o bolșevismul asupra bisericii, declarând-o despărțită de stat, retrăgându-i tot sprijinul și lăsând-o la discreția credincioșilor.¹⁰ S-a simțit atunci suflarea veninoasă a lui Anticrist..., dar cu cât era mai mare încercarea, cu atât era mai dulce mângâierea, văzând că turma noastră nu ne părăsește, ci împărtășește cu noi paharul suferințelor.”¹¹

Strigătul de durere al neamului românesc din Bihor, atrocitățile pe care le suferea și în acest ceas al vremii, au ajuns și la cunoștința Armatei Române, care a pornit marea ofensivă din primăvara – vara anului 1919 împotriva armatei de ucigași a lui Bela Kun. Iată cât de măiestru descria acest lucru arhimandritul Roman Ciorogariu: „Iar când timpul suferințelor s-a plinit, după săptămâna patimilor a urmat și pentru noi marea zi a învierii. Ziua luminată a învierii lui Hristos ne-a adus mântuirea, prin brațele Armatei Române, aducându-ne pentru vecie într-o Țară mare Românească pe toți fiii aceluiasi neam.” Și curând, după intrarea Armatei Române în Oradea Mare la 20 aprilie/3 mai 1919, „glorioasa Casă domnitoare a distins cu Înalta sa vizită și orașul nostru Oradea Mare, dându-ne dovadă despre dragostea ce ne-o poartă.”¹² În ziua de 23 mai 1919, delegația clerului și credincioșilor noștri din Bihor, condusă de Prea Sfinția Sa episcopul Ioan al Aradului, a fost primită la recepția dată de Maiestatea Sa Regele Ferdinand I. Cu această ocaziune M[aiestatea] Sa, „cunoscând bine trebuințele noastre locale, a făcut enunțaciunea că Episcopia Oradiei se va reînființa mai curând decât credeți.”¹³

Aminteam mai sus despre propaganda desfășurată în fostul comitat al Bihorului de către „rămășițele” statului ungar aici, în vedere sădirii neîncrederii în sânul populației românești și a destabilizării situației în general după eliberarea Bihorului de sub tirania autorităților și armatelor ungurești. Astfel, Consiliul Dirigent, în luna aprilie 1920, atrăgea atenția Consistoriului ortodox român din Oradea că „în timpul din urmă se ivesc tot mai multe simptome ale unei propagande sistematice pentru întregirea Ungariei.” Sunt răspândite, astfel, printre „șirele ziarelor” și cu viu grai „...zvonuri false că ungurii vor ocupa, în scurt timp, Ardealul.” Prin întreprinderea unor acțiuni de „întârziere a trenurilor” în general și prin „întârzierea trenurilor cu alimente”, se caută a se produce nemulțumiri în sânul poporului, astfel ca „tot felul de agenți” să poată exploata „nemulțumirea acestuia, îndemnând poporul la revoltă.” Ca urmare, în multe locuri s-a produs o atmosferă de îngrijorare și... „chiar o panică în popor.” Deci este de „datorința fiecărui cetățean cinstit să opună cea mai intensivă contra-propagandă împotriva

¹⁰ Aici cu înțelesul anulării sprijinului pe care statul îl acorda bisericii, lăsând să fie sprijinită numai de credincioși din veniturile lor.

¹¹ Episcopia Ortodoxă Română Oradiei, Bihorului și Sălajului, fond Consistoriul ortodox român Oradea, act nr. 369/PI/1920, p. 1.

¹² Idem.

¹³ Istoricii Bisericii noastre române ortodoxe cunosc faptul că Episcopia Ortodoxă Română a Bihorului a dăinuit din îndepărtate vremuri și până la anul 1695, când ultimul episcop ortodox de Oradea, Efrem Veniamin, a decedat și scaunul episcopal a rămas vacant până în anul 1920, când instituția a fost restaurată și așezată sub conducerea arhimandritului cărturar Roman Ciorogariu. În lunga perioadă a anilor 1695 – 1920, clerul și poporul din aceste părți și-au găsit mângâiere în cele sufletești la cel mai învecinat episcop ortodox, cel al Aradului, Ienopolei și Hălmegeului, de care a aparținut jurisdicțional. De subliniat este și faptul că în anul 1692, când oștile austriece au intrat în Oradea, dintre fețele bisericești l-au găsit doar pe episcopul schismatic, iar orașul era locuit în cea mai mare parte de ortodocși. De asemenea, în Diploma leopoldină din anul 1695 era menționat și Efrem Veniamin, ca episcop al Oradiei și a Agriei, confirmat în luna martie a aceluiași an însuși de împăratul Austriei. Peste ani, Andrei Șaguna, Mitropolitul Transilvaniei și Ungariei, pomenind de Efrem ca episcop în Scaunul Oradiei, afirmă că acesta ar fi decedat în anul 1695. Conform altor surse documentare și bibliografice se afirmă că Efrem n-ar fi murit în anul 1695, ci că în anul 1707 ar fi părăsit Oradea, plecând în Țara Românească (Vezi Florian Dudaș, „Dezrobirea religioasă a românilor din Bihor în secolul XVIII. Rolul Curții episcopale din Velența Orășii”, în „Vechea catedrală ortodoxă a Bihorului – Biserica din Velența Orășii” –, Editura „Brevis”. Oradea, 2004, p. 33 – 34). În toată această lungă perioadă (1695 – 1920) s-au făcut mari eforturi pentru restaurarea vechii episcopii. Regele Ferdinand fiind la curent cu acest deziderat al bihorenilor, face afirmația de la nota nr. 13.

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

unor asemenea acțiuni...și a îndemna prin circulare pe conducătorii poporului să-și facă o nobilă preocupare din această propagandă.”

Și îndeosebi preoții și învățătorii „vor arăta prin predici, conferințe și consfătuiri particulare dreptul bimilenar al poporului românesc, ca cel mai numeros popor și ca element autohton pe acest pământ și pe care l-au...alipit de Țara Mamă în baza dreptului dumnezeiesc și acum recunoscut de omenirea întreagă”, dreptul la „autodeterminarea națiunilor.”¹⁴

În urma acestei scrisori a Consiliului Dirigent și a informărilor primite de pe teritoriul Bihorului, vicarul episcopal al Oradiei, Roman Ciorogariu, trimite un manifest¹⁵ tuturor protopopiatelor și parohiilor ortodoxe, pe care doresc să-l tipăresc în întregime, deoarece conținutul lui constituie dintotdeauna sufletul și crezul meu:

„ROMÂNIA – MARE

Gândul României Mari s-a copt ca o poamă cerească în sufletul neamului nostru. Când s-a văzut că armatele împăraților: nemțesc, austro-ungar, bulgar și turcesc sunt deplin zdrobite de tovărășia țărilor celor luminate (Franța, Italia, Anglia și America), toate neamurile robite de acei împărați s-au grăbit să strige în urechile lumii dorul lor de a trăi de aici înainte liberi, așa cum libere le-a făptuit Dumnezeu în lume. Dintre frații noștri, cei dintâi au fost basarabienii, cari scăpați din obida muscălească, s-au întrunit în iarna anului trecut la Chișineul Basarabiei și au rostit voința lor sfântă de a trăi pe veci uniți cu Românii din România veche. Au urmat apoi românii din Bucovina și la sfârșit noi, căci noi am avut zidurile cele mai groase de biruit. Întocmai ca celelalte neamuri robite din fosta Ungarie, întocmai ca Slovacia, Sârbii și Croații, în părțile lor de țară, am grăbit și noi în ziua de 1 Decembrie anul trecut, la Alba Iulia noastră, pentru ca să spunem același crez sfânt, crezul unirii de veci a tuturor Românilor într-o singură mare și nedespărțită țară, pe un singur și neîmpărțit pământ strămoșesc, care se întinde ca o fermecată grădină din povești de la Nistru până la Tisa, din Torontal până în Marea Neagră și de la mormântul sfântului Ștefan al Moldovei până în Dunăre.

Dar avut-a oare, Adunarea de la Alba Iulia dreptul să hotărască astfel? A avut, căci cei vreo 1500 delegați, țărani și cărturari, care au avut acolo cuvânt să hotărască, au fost trimișii poporului nostru din cele 27 comitate scăpate din robia ungurească. N-a fost un singur glas, care să arate o dorință străină de acest gând – iar sutele de mii de români veniți acolo la adunare pe o vreme de iarnă aspră și urâtă, cu trenul și pe jos, din cele mai mari depărtări, au înălțat în slava cerului de iarnă un vișor de glasuri aprobătoare, ce s-au auzit până și capătul pământului.

În adunarea de la Alba Iulia s-a ales un mare sfat național românesc, iar acesta, la rândul său, a ales o cârmuire românească numită „Consiliul Dirigent” care să ia frânele treburilor în mână și să facă cu putință, ca unirea noastră cu România veche să nu mai poată fi împiedicată de nici o putere din lume. Cârmuirea noastră, „Consiliul Dirigent”, având în sânul ei bărbați ca Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voevod, Ioan Suci, Ștefan C. Pop, Aurel Vlad, Octavian Goga, Vasile Lucaciu, R. Boila, Valeriu Braniște, Aurel Lazăr, Victor Bontescu, Emil Hațegan și pe alții, toți oameni, care și-au jertfit viața întreagă luptând pentru neam, s-a mutat numaidecât la Sibiu, ca să fie aproape de București și a început fără întârziere să zdrobească și să măture piedicile din calea României Mari. Patru oameni de încredere ai neamului nostru, între care episcopul Cristea de la Caransebeș și Hossu de la Gherla au plecat la București, ca să-i aducă

¹⁴ Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului, fond Consistoriul ortodox român Oradea, act nr. 493/Pl/1920, p. 1 – 2.

¹⁵ Manifestul nu-i semnat, dar după stilul și termenii folosiți, este sigur redactat de vicarul Roman Ciorogariu, manifest tipărit la Sibiu, în Tipografia „Kraft”.

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

majestății Sale regelui Ferdinand la cunoștință hotărârea noastră sărbătorească. M[ajestatea] Sa Regele i-a primit pe trimișii noștri cu brațele deschise și a dat un decret – lege, prin care se consfințește voința adunării de la Alba Iulia și se întărește „Consiliul Dirigent” de la Sibiu. Iată, deci, că România Mare a răsărit cu ajutorul lui Dumnezeu, din voința sfântă a neamului, întărită prin voința M[ajestății] Sale Regelui tuturor românilor.

Multe și uriașe au fost și mai sunt piedicile ce încrucișează drumul Consiliului Dirigent. De o jumătate de an încheiat, Consiliul Dirigent muncește ziua și noaptea pentru înfiriparea unirii noastre cu România mamă. Mână în mână cu guvernul țării mame, el se luptă, prin trimișii aleși ai neamului, cum e Ioan Brătianu și Alexandru Vaida, departe la Paris, în Sfatul cel mare al neamurilor biruitoare pentru ca să scoată limpede adevărul dorințelor noastre. Un șirag întreg de bărbați luminați de-ai noștri s-au risipit prin țările apusului și scot cărți, tipăresc prin gazete și înduplecă cu vorba pe cei ce-ar mai șovăi întru recunoașterea dreptății românești. Mult, nespuse de mult, a trebuit să se lupte Consiliul Dirigent până să stoarcă de la Paris porunca înfăptuirii visului nostru! Trimiișii țărilor mari, strânși la Paris, au și avut datoria să recunoască România Mare, căci doar pentru dezrobirea neamurilor asupra a luptat România alături de Franța, Italia, Belgia, Anglia și America. Aceste țări s-au și legat acum trei ani, la intrarea României în război, că nu vor pune piedici României Mari. Dar greutățile sporeau zi de zi, ceas de ceas. Ungurii, știm cu toții ce-au făcut. Au crezut că nu avem putere să punem stăpânire pe pământul strămoșesc și au început să ne jefuiască și ucidă la Arad, în Bihor, Sălaj și în Sătmar.

Au uitat că românul umblă numai cu dreptatea și că nu vrea, ca la temelia României Mari, să așeze nedreptatea. Ei au crezut să ne apuce iarăși în puterea lor, să se plătească prin munca brațelor noastre de poverile grozave ale țării lor, să-și facă lume dalbă iarăși pe spatele noastre. Dar paharul suferințelor s-a umplut. Consiliul Dirigent n-a mai putut aștepta ca sub ochii lui ungurii și bolșevicii să ne stârpească. A cerut M[ajestății] Sale Regelui să dea poruncă de înaintare trupelor sale, iar M[ajestatea] Sa Regele, cu sufletul înfiorat de durerile noastre, n-a întârziat să dea ascultare acestui glas, și iată, că azi trupele și bandele maghiare fug colbuite și risipite dincolo de Tisa, cu sufletul înghețat de groaza oșteanului român. Azi părțile ungurene sunt libere și iată că s-au mai împlinit o parte din hotărârea cea mare de la Alba Iulia. Mai rămâne, ca M[ajestatea] Sa, dimpreună cu luminatul său guvern și dimpreună cu Consiliul Dirigent să facă cu putință, ca și Banatul cel bogat și frumos, să se îmbrățișeze cu noi la pieptul mamei noastre bune. Dar în banat avem de-a face cu sârbii, cu care împreună am trecut potopul de sânge și cu care în viitor ar trebui să trăim ca niște vecini buni, având noi aceiași dușmani și unii și alții. Împreună cu Sârbii am avea să înfrângem urgia bolșevică din Ungaria, din Rusia și Bulgaria, dacă ar încerca să se atingă de avutul nostru și să aducă și la noi iadul fărădelegilor lor. E nare nădejdea, că ostenelele Consiliului Dirigent vor da în curând roadele așteptate. Sârbii vor trebui să cedeze Banatul peste câteva zile.

Cu celelalte neamuri neromânești, care rămân înlăuntrul României Mari, cum sunt Șvabii, Sașii și Săcuii, Consiliul Dirigent nu va avea mult de furca, sașii și șvabii au hotărât, chiar după adunarea de la Alba Iulia, să meargă alături de noi, văzând ei prea bine că cu noi au să trăiască în vecii vecilor, și deci că e bine să ne fie prieteni, câtă vreme noi n-avem de gând să-i asuprim. România Mare înseamnă și pentru ei scăparea din robia ungurească. Cu Săcuii va fi mai greu, dar în cele din urmă se voi ogoi și ei, iar noi nu ne vom răzbuna, căci noi n-avem ce ne teme de ei; noi 15 milioane de români față de câteva sute de mii de unguri abia!

Consiliul Dirigent n-a încetat o clipă, vreme de 6 luni de zile, să muncească pentru a șterge urmele dureroase ale războiului. În toate dregătoriile, în toate trebile statului s-a pus o rugină grea și nu e ușor s-o curățești. Noi, românii, am fost un popor asuprit, cu școli puține, n-avem prea mulți oameni pentru multele

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

dregătorii cât se cer unei stăpâniri românești. De aceea, ne putem închipui ușor fiecare cât val are Consiliul Dirigent cu trenurile, poșta, cu judecătoriile, cu administrația și cu toate, până să le poată face românești. Să fin deci cu încredere și cu răbdare, că nu ușor de face o țară nouă, atât de mare ca a noastră. Să ne aducem aminte că am pus în fruntea noastră tot ce neamul nostru a avut mai bun și că conducătorii noștri muncesc zi și noapte, mână cu guvernul de la București, apoi cu frații noștri din Bucovina și Basarabia, pentru a înfăptui cât mai curând aievea visul nostru.

Sfatul cel mare de la Paris, Conferința de pace, vede neamul nostru un arhanghel, pus aici în Porțile Răsăritului, pentru a păzi lumea de noi nenorociri. Noi trebuie să ne dovedim vrednici de încrederea țărilor luminate, ascultând de poruncile ce ne vin de la Sibiu, căci numai așa se va pune o temelie veșnică României Mari.

Nu mai e multă vreme până să intre și Banatul în hora cea mare românească, iar atunci Consiliul Dirigent, ajutat de Marele Sfat Național ales la Alba Iulia, va putea să purceadă la limpezirea țării noastre înlăuntru, împărțind pământul făgăduit și aducând legi peste legi, care să ne hărăzească fericirea tuturor.

Să arătăm lumii că suntem vrednici de România Mare!”¹⁶

Oradea, 1919, Arhimandrit, vicar episcopal,
Roman Ciorogariu

Nu mult după eliberarea orașului Oradea și a Comitatului Bihor, la data de 4 mai 1919, Cornel Neagu, prim-pretorul plasei Vașcău, a simțit că este de datoria lui a se adresa tuturor secretarilor cercuali, cărora le amintește că trăim vremuri mari, stând cu toții sub „impresia minunată a realizării idealului nostru de veacuri și aclamând cu însuflețire... România Mare ” Totodată le atragem atenția că trebuie să luăm bine seama că acest lucru nu este totul ce se așteaptă de la noi. „România Mare, noua și adevărata noastră patrie scumpă, pentru făptuirea căreia s-au adus atâtea jertfe de sânge și avere, există încă numai de nume și ca să o putem avea de fapt, trebuie să și o clădim prin o muncă harnică și cinstită.”¹⁷

Pornind de la această chemare, dar și de la evenimentele ce aveau loc pe teritoriul Bihorului, evenimente contrare intereselor românești, Roman Ciorogariu, viitorul episcop ortodox român de Oradea Mare, într-o scrisoare adresată generalului Traian Moșoiu, comandantul corpului de vânători din Oradea, la data de 14 august 1919, în spiritul celor afirmate mai sus de către prim-pretorul plasei Vașcău din Comitatul Bihor, făcea cunoscut faptul că în anul 1919 „pe frontul maghiar...comuniștii sub comanda lui Kratochwill, luptau, alătura cu naționaliștii maghiari, împotriva Armatei Române.” Și „tot acea tovarășie lucrează acum la demoralizarea Armatei Române.”

Vicarul Roman Ciorogariu preciza faptul că „precum în trecut așa și în prezent preoțimea română a fost ținta atacurilor dușmane în care preoți vedeau pe conducătorii naturali ai poporului: bate păstorul și se va risipi turma. De asemenea, se înainta către generalul Traian Moșoiu raportul preotului Petru Medeșan din localitatea Batăr... din care se lămurește agitația ce se face de către agenții iredentei maghiare între soldații români. Totodată, Traian Moșoiu era informat că „propaganda a infiltrat în sufletele soldaților credința, că nefiind regele Ferdinand încoronat nu are drept a înrola soldați, și așa ei <fiind> vânduți de preoți, sunt pe nedrept chemați sub arme.” Unii își dau cu părerea că „ofițerii instigatori, care provoacă soldații, nu sunt ofițerii noștri, ci agenți unguri deghizați în uniforme românești...”¹⁸

¹⁶ Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului, fond Consistoriul ortodox român Oradea, act nr. 4404/1919, p. 1 – 2.

¹⁷ „1918, Bihorul în epopeea unirii – Documente - ,Oradea, 1978, p. 464 – 465.

¹⁸ Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului, fond Consistoriul ortodox român Oradea, act nr. 907 Prez./1920, p. 1 – 2.

„Tricolorul la români - înseamnă de identitate”

În concluzie, așa după cum reiese și din cele mai sus prezentate, meritul apărării și consolidarea marelui act istoric al unirii Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei și Banatului cu România, a revenit maselor românești de pe cele două versante ale Carpaților, eroismului cu care au luptat atât pe fronturile de luptă, cât și în tranșeele naționale locale țăranii, muncitorii și intelectualii din multiplele domenii de activitate, Biserica Ortodoxă Română și reprezentanții săi de frunte.